

ביאור הדף מסכת שבועות דף כ"א

לעיל הקשתה הגמרא ששנינו בברייתא ששבועת שוא ושבועת שקר אחד הן. **והבינה** הגמרא שכוונת הברייתא שכפי ששבועת שוא הכוונה לשעבר, וכגון שנשבע על דבר שלא יכול להיות, כך גם שבועת שקר זה שבועה לשעבר, וכלומר לשבועה שאכלתי או שבועה שלא אכלתי. ורואים בברייתא ששבועה שאכלתי ושלא אכלתי זה שבועת שקר ולא שבועת שוא, ורב דימי ביאר ששבועה לשעבר זו שבועת שוא. ולעיל תירצה הגמרא שהכוונה ששניהם בדיבור אחד נאמרו בתורה.

וכעת עונה הגמרא תירוץ נוסף שמה שאמרה הברייתא ששבועת שוא ושבועת שקר אחת הם הכוונה שכשם שמביא קרבן על שבועת שקר כך מביא קרבן על שבועת שוא, וכדעת רבי עקיבא שלא רק אדם שנשבע שבועת שקר לעתיד חייב קרבן, אלא גם אדם שנשבע שבועה לשעבר חייב עליה קרבן.

עוד מקשה הגמרא על מה שאמר רב דימי לעיל ששבועת שקר היא לעתיד, כגון שאמר שבועה שאוכל ולא אכל, או שבועה שלא אוכל ואכל, ממה ששנינו בברייתא אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם, ואי זו היא שבועת שקר נשבע להחליף. ורואים ששבועת שקר הכוונה שבועה לשעבר ולא להבא.

ועונה הגמרא שצריך לבאר שכוונת הברייתא ששבועת שקר היא אם נשבע להבא ומחליף דברו, וכלומר שלא קיים את השבועה.

לעיל אמר רב דימי בשם רבי יוחנן, שאדם שנשבע שבועה **לעתיד** שאוכל ולא אוכל ולא קיים שבועתו, דינו כשבועת **שקר** ואיסורו נלמד מהפסוק "לא תשבעו בשמי לשקר", ואם נשבע לשעבר שאכלתי ולא אכלתי, והתברר ששיקר הרי זה נכלל בשבועת **שוא** ואיסורו נלמד מהפסוק "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". **ואת** איסור נדרים שהם איסורי קונמות למדים מהפסוק "לא יחל דברו".

אמנם אומרת הגמרא שכאשר הגיע רבין מארץ ישראל אמר בשם ר' ירמיה שאמר בשם ר' אבהו שר' יוחנן אמר ששבועה **לשעבר** דהיינו שאכלתי ושלא אכלתי באמת זוהי שבועת **שקר**, ולא שבועת שוא, ואיסורה נאמר בפסוק "לא תשבעו בשמי לשקר", ושבועה **לעתיד** כגון שאוכל ושלא אוכל, איסורה נאמר בפסוק "לא יחל דברו", ושבועת שוא היא שבועה לשנות את הידוע לאדם, וכגון על איש שהוא אשה וכדומה.

ואמר רב פפא שרבי אבהו לא אמר זאת בפירוש בדעת רבי יוחנן, אלא שכך מוכח מדבריו לקמן.

שאמר רב אידי בר אבין בשם רב עמרם שאמר בשם רב יצחק שאמר בשם ר' יוחנן, ביאור על מה שאמר רבי יהודה בשם ר' יוסי הגלילי שכל לא תעשה שבתורה אם הוא לאו שיש בו מעשה לוקים עליו, ואם אין בו מעשה אין לוקין עליו, חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם שעל כל אלו לוקים אפילו שאין בהם מעשה.

וביאר רבי יוחנן בשם רבי שמעון ב"י שהמקור לכך שנשבע לוקה הוא מהפסוק "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא כי לא ינקה". ומשמע שבי"ד של מעלה אין מנקים אותו, אבל בי"ד של מטה מלקין אותו ומנקים אותו.

ושאל רב פפא את אביו שאולי כוונת הפסוק שלא ינקה כלל, ואף בי"ד של מטה לא ילקוהו. והשיב לו שאם היה כתוב כי לא ינקה אכן זו הייתה משמעות הפסוק, אבל כיון שכתוב "כי לא ינקה ה'", משמע שה' הוא שאינו מנקה אבל בי"ד של מטה מלקין אותו ומנקים אותו.

והוסיף רבי יוחנן שזה נאמר בשבועת שוא, והמקור לזה שלוקים אף על שבועת שקר הוא ממה שנאמר פעמים בפסוק את המילה "לשוא", ולומדים ממה שאינו נצרך לשבועת שוא, שמלמד על מלקות אף בשבועת שקר.

ועל מימרא זו של רבי יוחנן דן רבי אבהו על איזה שבועת שקר אמר רבי יוחנן שהיא שבועה שאין בה מעשה, ולוקים עליה מהפסוק "לשוא" לשוא". שהרי לא יתכן שמדובר על אדם שנשבע שלא יאכל ואכל, כי בזה יש מעשה, ווודאי שחייב מלקות.

ואף לא יתכן לומר שמדובר שאדם נשבע שיאכל ולא אכל, כי בזה לדעת רבי יוחנן באמת פטור ממלקות, שהרי נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש באדם שאומר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה, מדוע **פטור** ממלקות, לדעת ר' יוחנן אמר פטור משום שזה לאו שאין בו מעשה, שאין לוקים עליו, ולדעת איש לקיש משום שאי אפשר להתרות בו על כך שהוא ווודאי עובר איסור, כי אולי הוא יאכל את הכיכר, ולכן זו רק התראת ספק שאין לוקים עליה. ולמעשה רואים שלא על זה אמר רבי יוחנן שחייב מלקות.

ולכן אמר ר' אבהו שצריך לבאר שמה שאמר ר' יוחנן שלומדים מ"לשוא" שילקה על שבועת שקר, הכוונה שבאדם שנשבע לשעבר שבועה שאכלתי או שבועה שלא אכלתי, וממילא רואים שדעתו של רבי אבהו שבאופן כזה הרי זו שבועת שקר, ולא שבועת שוא.

ושואלת הגמרא מדוע לוקים על שבועה שאכלתי ושלא אכלתי שהיא לשעבר, אף שבשאר שבועות שאין בהם מעשה כגון שבועה שאוכל ולא אכל, אין לוקים עליהם.

ותירץ רבא שהתורה ריבתה בפירוש שבועת שקר בדומה לשבועת שוא שחייבים עליה מלקות, וכפי ששבועת שוא היא לשעבר, שנשבע על מה שכבר קיים כגון על איש שהוא אשה, אף מה שריבתה התורה בשבועת שקר מלקות הכוונה שלוקה בשבועת שקר לשעבר.

הקשה רבי ירמיה על רבי אבהו שהרי שנינו במשנה שאדם שאומר שבועה שלא אוכל ככר זו, ושוב נשבע שבועה שלא אוכלנה, ונשבע פעם נוספת שבועה שלא אוכלנה, ואכלה אינו חייב אלא אחת, ואפילו שנשבע עליה כמה פעמים, כי אין שבועה חלה על שבועה.

והוסיפה הברייטא שזו היא שבועת ביטוי שחייבים על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד.

והבין רבי ירמיה שכוונת הברייטא שרק על שבועה זו חייבים מלקות, אבל לא על שבועה שאכלתי ולא אכלתי.

ודוחה הגמרא שאין כוונת הברייטא למעט שבועה שאכלתי ולא אכלתי **ממלקות**, אלא **מקרבן**, וכדעת רבי ישמעאל שאמר שאין חייבים קרבן עולה ויורד על שבועה לשעבר אלא רק על העתיד לבא. אמנם מלקות כן לוקים אף על שבועת שקר לשעבר.

עמוד ב'

ומקשה הגמרא שהרי בהמשך הברייטא שנינו איזו היא שבועת שוא זה הנשבע לשנות את הידוע לאדם כגון אמר על עמוד אבן שהוא של זהב וכו', והמשיכה הברייטא זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור, ומה שאמרה הברייטא זו היא משמע שבאה הברייטא למעט שבועה אחרת שלא לוקים עליה.

ומבינה הגמרא שבאה הברייטא למעט שבועה שאכלתי ולא אכלתי שלא לוקים עליה, ולא כדעת רבי אבהו שסובר שלוקים עליה.

ודוחה הגמרא שכוונת הברייטא למעט שדווקא על השבועת שוא שהוזכרה בברייטא אם שגג בה פטור מקרבן, אבל אם נשבע שאכלתי או שלא אכלתי חייב קרבן. וכדעת רבי עקיבא שחייבים קרבן עולה ויורד אף על שבועה לשעבר.

אך תממה הגמרא שהרי לעיל ביארנו שהרישא של הברייטא היא כדעת רבי ישמעאל שלא חייבים קרבן על שבועה לשעבר, וכעת אומרת הגמרא שהסיפא היא כדעת רבי עקיבא שכן חייבים שבועה לשעבר.

ולכן חוזרת בה הגמרא ממה שאמרה לעיל שהרישא היא כדעת רבי ישמעאל ואומרת שאף הרישא היא כדעת רבי עקיבא, ומה שאמרה הברייטא ברישא זו היא שבועת ביטוי שחייבים על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן, באה הברייטא למעט אדם שנשבע שיאכל ולא אכל, שהוא פטור ממלקות. אבל קרבן הוא חייב.

ושואלת הגמרא מהיכן לנו שבאה הברייתא למעט אדם שנשבע שיאכל ולא אכל שהוא פטור ממלקות, ולא למעט אדם שנשבע שאכלתי ולא אכלתי שיפטר ממלקות, ודלא כרבי אבהו שסובר שהוא חייב מלקות.

ועונה הגמרא שמסתבר כך, כיון שהברייתא מדברת כעת על שבועת ביטוי שהיא **להבא**, מסתבר שהיא ממעטת שבועה שאוכל ולא אכל ממלקות, שאף היא שבועה **להבא**, ולא ממעטת שבועה שאכלתי ולא אכל שהיא שבועה לשעבר.

במשנה התבאר שלדעת רבי עקיבא אדם שנשבע שבועה שלא אוכל ואכל אפילו כל שהוא חייב קרבן. **ומסתפקת** הגמרא האם דעתו עקיבא היא כדעת רבי שמעון שבכל התורה כולה חייב על אכילת כל שהוא, ולא צריך כזית, וממילא אף בשבועה חייב על כל שהוא, ובאמת נחלקו בכל דיני התורה, אלא נחלקו כאן לגבי שבועה כדי להראות שדעת חכמים שאפילו בשבועה חייב רק בכזית.

או שבכל מקום סובר רבי עקיבא כדעת חכמים שצריך כזית לשיעור אכילה, ורק לגבי שבועה סובר רבי עקיבא שחייב על כל שהוא, כיון שבשבועה יתכן חיוב בכל שהוא אפילו לדעת חכמים, אם אדם נשבע בפירוש שלא אוכל אפילו כל שהוא, שאז אם אכל הוא חייב קרבן אף לדעת חכמים, ולכם סובר רבי עקיבא שבשבועה אף אדם שנשבע סתם שלא אוכל חייב אפילו על כל שהוא.

ומנסה הגמרא להוכיח ממה שאמרו חכמים לרבי שמעון במשנה היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב, שאף זה יהיה חייב. ואם הייתה דעת רבי עקיבא שבכל מקום חייב היה צריך לענות להם שמצינו זאת בכל התורה כולה.

ועונה הגמרא שאין מכאן ראיה, כי אפשר לומר שבאמת רבי עקיבא סובר בכל התורה כולה שלא צריך כזית, אלא שאמר להם שלשיטתכם שבכל התורה כן צריך כזית תודו לי כאן שכיון שבמפרש שבועה שלא אוכל אפילו כל שהוא חייב, שאף בסותם ואינו מפרש שיהיה חייב.

ומוכיחה הגמרא שרק כאן רבי עקיבא סובר שחייב קרבן בכל שהוא, אבל בשאר מקומות מודה לחכמים שצריך שיעור כזית, ששנינו בנזיר, שלדעת רבי עקיבא נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב, ואם היה סובר שאיסורי אכילה הם בכל שהוא, מדוע צריך לצרף כזית.

ועוד מוכיחה הגמרא ממה שנינו במשנה שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל, ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים לדעת תנא קמא חייב ולדעת רבי שמעון פטור.

ודנה הגמרא שם מדוע חייב על אכילת הדברים האסורים, הרי הוא מושבע ועומד עליהם מהר סיני, ואין שבועה חלה על שבועה.

ותירצו רב שמואל ור' יוחנן, שמדובר באדם שנשבע שלא יאכל כלל, וכיון שכלל על עצמו דברים אסורים עם המותרים, מתוך שחלה השבועה על המותרים חלה גם על האסורים.

אך ריש לקיש ביאר שם שמדובר באדם שפירש ואמר שהוא אסור על עצמו גם חצי שיעור שהוא לא אסור עליו מהתורה, או שמדובר לדעת רבי עקיבא אפילו אם לא פירש כי לדעתו כל אדם שנשבע שלא אוכל כוונתו אפילו על כל שהוא, והשבועה חלה, כיון שמהתורה הוא אסור רק בשיעור אכילה, והוא אסור על עצמו דבר שהוא לא אסור עליו מהתורה, שהוא פחות משיעור אכילה.

ורואים מכאן שדעת רבי עקיבא בשאר איסורים שהאיסור הוא רק כשיעור כזית, כי אם היה האיסור מהתורה בכל שהוא, נמצא שאינו יכול להישבע אפילו על כל שהוא, כי גם בזה הוא מושבע מהר סיני. ורק לגבי שבועה האיסור הוא מכל שהוא.